

RÉGI ÉS MAI UTCANEVEK

A LEGKORÁBBI UTCANEVEK

Az utcahálózat kiépülése a városfejlődés velejárója. A város növekedésének üteme, az urbanizáció folyamata minden egyes időszakban tükröződik az úthálózat növekedésében és korszerűsödésében is. Marosvásárhely város mint ipari-kereskedelmi, valamint közoktatási és közművelődési központ a múlt század második felében indult erőteljes fejlődésnek. E fejlődést jól érzékelteti a lakosság számának alakulása és a beépített területeken létrehozott úthálózat hosszának növekedése is. 1868-ban a város összlakossága 11 886 fő volt, 1880-ban 12 883, 1900-ban 19 522, 1910-ben 25 517, 1930-ban 38 517, 1944-ben 29 629, 1956-ban 65 194, 1966-ban 86 464 (Remeteszeggel és Meggyesfalvával együtt), 1992-ben pedig 164 445.¹ Ugyanebben az időszakban az utcák száma is jelentősen megnőtt. 1862-ben 43 volt, 1900-ban 78, 1914-ben 157, 1920-ban 178, 1930-ban 256, 1948-ban 286, míg 1996-ban 408.² Az utcák számának növekedésével arányosan nőtt az utcahálózat hossza. 1862-ben a város utcáinak hossza mintegy 18 100 méter volt, 1930-ban 93 590 méter és 1996-ban elérte a 220 000 métert.³ Vagyis 135 év alatt a város lakosságának összlétszáma majdnem tizenegyszeresére, utcáinak száma több mint kilencszeresére, azok hosszúsága pedig tizenkétszeresére nőtt.

A Marosvásárhely utcáira vonatkozó legrégebbi adatok a XVI. század második feléből valók. Az akkor név szerint említett utcák ma is a város fő közlekedési vonalai. Ez a négy főutca, amelyekről a város negyedeit is elnevezték, valamint a városból kivezető utak. Ebből az időből név szerint ismert utcák: a Szentkirály és Szentgyörgy utca (1553), a Szentmiklós utca (1567), a Poklos utca (1597), a Szentmiklós és a Poklos utcákat összekötő Nagyköz (1575), valamint a Poklos utca felső felében kialakult Piac (1596). A városból kivezető utak közül ekkor még csak a Jeddi és a Koronkai utakat említik (1577), de ezekhez hasonlóan léteznie kellett a Meggyesfalvi és a Szabadi útnak is.

A XVII. századból származó utcanevekre vonatkozó adataink gazdagabbak, teljesebbek. Ezeket a neveket, akár csak az előbbi évszázadiakat a korabeli oklevelek őrizték meg. Az utcák kialakulásának vagy megnyitásának éve még hozzávetőlegesen sem ismeretes, ezért a korabeli forrásokban talált első előfordulási évet tekintjük ezek egyezményes megjelenési évének. Az ezerhatszázados évekből ismert utcák: Kozma (1602), Klastrom (1601), Fazakas (1613), Barom-

vásár (1629), Kövecses (1630), Hajós köz (1631), Kis (1632), Kis köz (1635), Köves (1645), valamint a Szabadi (1617), Kakasdi (1630), Bodoni (1645) és Meggyesfalvi (1645) út.

A XVIII. században tovább bővül a város úthálózata. Ebből az időszakból adathozható a Kálvária, Sáros, Térjmeg, Tyúkszer utca, a Várköz, Malomra menő kis köz, Hidak köze stb. A múlt század közepén a városnak már több mint negyven közlekedési vonala volt, részben kiépített, kövezett utcák. Emellett voltak jelentéktelen közök és sikátorok is, amelyekből hírmondónak máig megmaradt a Palás köz. Az utcák közé kell sorolnunk a városból ki- és bevezető utakat is, amelyek később a beépített terület részei lettek.

UTCANÉVADÁSI RENDELKEZÉSEK

Az új utcák nyitásának igénye az utóbbi évszázadban napirenden tartotta a névadást. Volt időszak, amikor évenként többször is hoztak utcanévadó határozatot. Ezek közül csak a legfontosabbakat soroljuk fel. Az első számottevő új utcanévadás 1887-ben volt. Ekkor 26 új utcának adtak nevet, 1900-ban 35-nek, 1907-ben 23-nak, 1910-ben 46-nak, 1918-ban 24-nek, 1934-ben 52-nek, 1971-ben 13-nak, 1976-ban 14-nek, 1982-ben 20-nak (ezek közül öt nem nyílt meg), 1990-ben 9-nek.⁴

Az új utcanévadásokkal párhuzamosan napirenden volt és van a régi utcanévek változtatása. Az „átkeresztelések” gyakoribbak az előbbieknél, az új névadásoknál. De mielőtt rátérnénk a névváltoztatások ismertetésére, vegyük számba azt a törvényes keretet, amely e kérdést szabályozta.

Az utcanévadás vagy -változtatás joga mint az önkormányzat gyakorlásának egyik megnyilvánulása, a város képviselő-testületét illette. E jog érvényesítésének útjában sokáig megszorító intézkedés nem állott. Az első marosvásárhelyi hivatalos utcanévadáskor – 1860-ban – a város vezetősége természetesen tartotta, hogy azt mint közérdeket érintő kérdést, a *képviselő-testület* közgyűlésen határozzák el, és a tanáccsal mint az önkormányzat végrehajtó szervével léptessék életbe. Így intézkedett a város a felsőbb hatóságok beleszólása nélkül minden egyes utcanévadás alkalmával az 1918-as uralomváltásig. 1872-től a képviselő-testület hatáskörét az évenként négy alkalommal összeülő *törvényhatósági bizottság* látta el. Ez idő alatt központilag, törvény útján csak a településnevek használatát szabályozták. „A község és egyéb helynevekről” szóló 1898. évi IV. törvénycikk előírta, hogy a községek és az azokhoz tartozó települések és jelentékenyebb lakott helyek elnevezése csak egy nyelvű lehet.⁵ A névadás kérdésében az illetékes község képviselő-testülete volt hivatott határozni. A döntés jóváhagyása a törvényhatósági közgyűlés, megerősítése pedig

a belügyminiszter feladata lett. A rendelkezés azonban az utcanevekre nem vonatkozott. Marosvásárhely törvényhatósági közgyűlése maga szabályozta az utcanyitásoknál követendő eljárást, és egyben felügyelt a városi tanács tevékenységére, illetve az utcanévadás terén rábízott feladatok elvégzésére. Ilyen értelmű szabályozást hozott a közgyűlés 1899-ben, amikor magának tartva fenn minden utcanyitási jogot, megbízta a tanácsot határozatainak végrehajtásával.⁶

A város román uralom alá kerülésével az utcanévadás kérdése más vetületet kapott. A magyar utcaneveket románra változtatták. A román feliratok nem egyszerűen az elnevezés fordításából állottak, hanem az új államhatalom kifejezői lettek. Eltűntették a román nemzeti érzékenység számára sértőnek tartott, a magyar fennhatóságra, múltra vagy kultúrára utaló megnevezéseket. Helyettük román személyiségnevek és általában a románság hagyományaira utaló megnevezések jelentek meg.

A kisebbségi helyzetbe került erdélyi magyarság anyanyelvének szabad használatát garantáló ígérek betartását a román központi szervek rendeletekkel próbálták szabályozni. Ezek érintették az utcanévhasználat kérdését is, előírva a kétnyelvű utcatáblák kifüggesztését is. Az Erdély Szebenben székelő kormányának teendőit intéző ideiglenes hatóság, a Kormányzó Tanács (Consiliul Dirigent) 1. sz. rendeletének (1919. január) 3. pontja többek között előírta, hogy azokban a városokban, ahol a kisebbségek a lakosság egyötödét képezik, ott az igazgatás és jogszolgáltatás terén az anyanyelv használata megengedett. Az 5. pont leszögezte, hogy a települések nevét minden nemzetiség a saját nyelven használhatja, és a családneveket mindenik a saját helyesírása szerint írhatja.⁷

1920. május 15-én a belügyminisztérium erdélyrészi főfelügyelőségének 71. számú utasítása elrendelte, hogy „*az utcák román elnevezéseket kapjanak: történelmieket, a királyi család tagjainak és az ország régi nagy embereinek, valamint Nagy-Románia létrehozóinak nevét*”.⁸ De előírta azt is, hogy a jobb tájékozódás és a más nemzetiségű lakosságnak az utcákon történő könnyebb eligazodása érdekében az utcatáblák *viseljék a régi elnevezéseket is*. A Minisztertanács 1920. július 9-i, Averescu tábornok által aláírt 1871. számú végzése kimondta: „*Az utcák jelzőtáblái, az utak mutatótáblái és minden más állandó jelleggel bíró jelzőtábla készíttessék román nyelven és a helység lakosságának nyelvén vagy nyelvein.*”⁹

Az 1923-as alkotmány a nyelvhasználat terén hozott előírásaival gyakorlatilag hatálytalanította a fennebb említett intézkedéseket. A 126. cikkelye hivatalos nyelvként kizárólag csak a románt ismerte el, amire a helyi hatóságok az elkövetkezőekben mint az egynyelvű utcanévhasználat törvényes alapjára tekintettek.¹⁰

A helyi közigazgatás szervezésére vonatkozó 1929-es törvény 104. szakaszának 22. pontja az utcanévadást a községi tanácsok hatáskörébe utalta.¹¹ Az 1936. szeptember 18-i keltezésű 21 230. számot viselő, a brassói „Sole” zomán-

cozott termékáru-gyárhoz intézett levelében a város polgármesteri hivatala felhívta az utcanévtáblákat készítő cég figyelmét, hogy a belügyminisztérium kétrendbeli körlevele értelmében minden köztéri megyei, városi, községi, falusi utca és út felirata és jelzőtáblája csak román nyelven készíthető.¹² Az átirat kitér arra is, hogy a minisztérium szigorúan megtiltotta minden régi (nem román) elnevezés használatát, mind az állandó jellegű feliratok és jelzőtáblák esetében, mind a sajtóban, kiadványokban, cégjelzésekben, de a kisebbségi lakosság bármilyen közmegnyilvánulásában is.

Az 1938-as közigazgatási törvény 194. cikkelye érinti az utcanévadás kérdését is. Előírja, hogy *„ellenőrizni és aktualizálni kell az utcanévjegyzékeket, ugyanis a királyi ház tagjainak nevét kivéve élő személyiségek nevének használata e célra tilos”*.¹³

A bécsi döntés után Marosvásárhely ismét magyar közigazgatás alá került. Az utcaelnevezések terén a visszaállított törvényhatósági bizottság közgyűlése intézkedett ismét. Javaslattételre az ún. kisgyűlés volt hivatott. A közgyűlés határozata jogerőssé csak a magyar kir. belügyminiszter megerősítésével vált. Az 1941. évi utak, utcák és terek új elnevezésére hozott közgyűlési határozat végén ott található a megszorítás: *„Ez a határozat a m. kir. Belügyminiszter úr részéről történt jóváhagyás után hajtható végre.”*¹⁴

1944 ősze ismét uralom- és rendszerváltást hozott. A *Kisebbségi Statútum* néven ismert 86/1945. számot viselő, az együttélő nemzetiségek jogi állapotára vonatkozó törvény 15. cikkelye kimondta: *„Azokban a városokban és községekben, ahol az utolsó népszámlálás szerint az összlakosság több mint 30%-ának közös anyanyelve nem román, az utcák elnevezését a nemzetiségek nyelvén is jelölni kell.”*¹⁵

A román belügyminisztérium nem elégedett meg az 1944. december 2-án végrehajtott utcanév-változtatásokkal (Hitler, Horthy, Mussolini stb. nevek eltüntetésével), hanem ennél gyökeresebb változtatásokat követelt, és többrendbeli leiratában sürgette utasításainak végrehajtását. Az 1945. május 17-i 898. számú rendelettel szemére vetette a városnak: *„Számos utca, helyiség, köztér stb. továbbra is viseli a szomorú reakciós időkre emlékeztető elnevezéseket. Ezek közül egyes nevek olyan elvek kifejezői, amelyeket az új idők szelleme nem tűrhet meg, mások a gyűlöletet, a bűnt és a munkásosztály állandó szenvedéseit jelképezik. Az efféle elnevezések jelenléte a szabadság mártírjainak állandó fájdalmát testesítik meg, és az ország demokratikus közvéleményének mélységes megvetését jelentik. Megengedhetetlen, hogy a közlekedési vonalak mentén olvasható legyen a munkásmozgalmat vérbefojtó diktátorok, zsarnokok neve és a hírhedt gyilkosoké. Következésképpen azonnal intézkedjenek minden olyan névtábla eltüntetéséről, amely a tévedésekkel teli, a terror, a sovinizmus és reakciós múlt bármely formájára emlékeztethet, eltávolítva ez által, a fasizmussal és a hitlerizmussal együtt, egy végleg letűnt korszak maradványait”*¹⁶ A Teohari Georgescu által aláírt rendelet azt is megszabta, hogy az új utcanévtáblák megfeleljenek a szabadság és demokrácia elveinek.

Még ugyanazon év őszén, 29 131/1945. szeptember 14-i keltezéssel újabb dorgáló belügyminiszteri leirat érkezik a városhoz (egyszerre két úton: a prefektúrán és a rendőrpáncsnokságon keresztül). „*A belügyminisztérium megállapítja, hogy az észak-erdélyi településeken továbbra is fenntartják az 1940. évi bécsi döntés után megváltoztatott utcaneveket, pedig már több mint egy fél év telt el a román közigazgatás visszaállítása óta. Mivel a jelenlegi utcaelnevezések a letűnt totalitárius és sovén horthysta rendszer felfogásának kifejezői, ennek az állapotnak a fenntartása bujtogatóeszköz lehet a reakciósközkezeben, akik minden alkalmat megragadnak a csendháborításra és a rendbontásra, valamint az együttélő nemzetiségek egymás ellen uszítására.*”¹⁷

1946. május 7-i keltezéssel érkezik a városhoz a 14 918. számú belügyminiszteri sürgető utasítás az utcanevek kicserélésére. Ezt követi egy 1946. augusztus 24-i 15 700. sz. leirat, amelyben a hősök országos lajstroma elkészültéig megtiltják a háborús hősök nevérol történő utcaelnevezéseket. Az 1947. április 3-i 10 214/A. sz. leirat pedig azt veti a város szemére, hogy – amint a minisztérium értesült felöle – a korábbi (1945-1947. évi) utasításait máig sem hajtotta végre az előírások szövegének és értelmének szellemében.¹⁸

1947. december 29-i keltezéssel érkezik a városhoz a 34 591. számú belügyminisztériumi körlevél az utcanevek felülvizsgálatára és az új idök szellemében való megváltoztatására.¹⁹ 1948. január 5-én ugyancsak a belügyminisztérium táviratilag utasítja Marosvásárhely előljárolit I. Mihály lemondatot király és családtagjai nevet viselő elnevezések azonnali megváltoztatására.²⁰

Az utcanévadás kérdése a kommunista hatalom figyelmének középpontjában maradt a rendszer berendezkedése után is. 1951-gyel kezdödően rendelkezések (dekrétumok) útján szabályozták azt, és idöközönként megújították az elavultnak vélt rendszabályokat. A Nagy Nemzetgyűlés Elnöksége által 1951. december 15-én kiadott 226-os rendelet előírta, hogy bármilyen egység nevének megváltoztatása vagy névadása a Nagy Nemzetgyűlés Elnökségének rendeletével történik.²¹ Közigazgatási egységek esetében a névadási vagy névváltoztatási indítvány annak a tartományi néptanácsnak a feladata, ahová a helységek, negyedek, telepek és utcák tartoznak. A rendelet előírta, hogy az elnevezésnél személyiségek nevei csak rendkívüli esetekben használhatók, csak ha azok viselői kimagasló politikusok voltak.

A rendelkezés szerint névváltoztatásra akkor kerül sor, amikor a meglévő elnevezés és a népi demokratikus rendszer között összeférhetetlenség áll fenn, vagy az elnevezés nem egyezik a nemzeti sajátosságokkal és a lakosság életszínvonalának jellegzetességeivel. Névváltoztatást kellett alkalmazni akkor is, ha egy településen két vagy több utcának hasonló elnevezése van.

Az előírások végrehajtását szabályozó utasítás kimondta, hogy ha akadnak a nép ellenségeinek nevet viselő vagy a népi demokráciával össze nem illő utcanevek, javasolni kell a régi elnevezések visszaállítást vagy újak adását.²² Két vagy több azonos elnevezésű utca esetében a régebbi utcanév változatlan marad, a többi megváltozik. A személyiségekröl történő névadással kapcsolatban

az utasítás már lehetővé teszi nemcsak a rendkívüli politikai jelentőséggel bíró, hanem az illető településhez kapcsolódó személyiségekről történő elnevezést is. Az utcanév-változtatások jóváhagyását tartalmazó rendeleteket a Hivatalos Közlönyben közölni kell.

Pár év múlva e túlságosan központosító rendelkezést módosították. Az 1956. évi 257-es számú államtanácsi rendelet az utcanévadást a tartományi néptanácsokra ruházta.²³ A javaslattétel a községi és városi néptanácsok végrehajtó bizottságainak feladata volt. A névadási vagy névváltoztatási javaslatok tanulmányozása és véleményezése a tartományi néptanácsoknál felállított bizottságoké. E bizottságokat a szakszervezet, a városrendészeti osztály, a posta, a vasút, a katonai körzet (hadkiegészítő) képviselői alkották, valamint egy-egy földrajz- és történelemtanár.

Az 1966. október 27-i, az előbbi hatályon kívül helyező 859. számú államtanácsi rendelet újat, illetve pontosításokat főként a személyiségekről történő elnevezések terén hozott.²⁴ Előírta, hogy az elnevezések tükrözzék a helyi gazdasági, földrajzi és történelmi sajátosságokat, és élő személyek ne képezzék elnevezés tárgyát. A már nem élő személyiségekről vagy történelmi és politikai eseményekről történő elnevezések esetében legyen összhang az elnevezésül szolgáló név jelentősége és az elnevezés tárgya között. A határozathozatal joga továbbra is a néptanácsoké maradt, azzal a megszorítással, hogy a személynevekről történő elnevezések Románia Szocialista Köztársaság Államtanácsa hatáskörébe tartoznak.

1977-ben újabb rendelkezés jelent meg. A 386-os államtanácsi rendelet a helyi jellegű névadást (parkok, negyedek, utcák, egyéb helyi érdekű közlekedési vonalak, közszállítási megállók) a megyei néptanácsok hatáskörébe utalta.²⁵ A rendelet második cikkelye az elnevezések alkalmazása során követendő szempontokat sorolta fel: tükrözzék a helyi gazdasági, földrajzi vagy történelmi sajátosságokat, legyen összhang az elnevezendő tárgy és az elnevezésül szolgáló név jellege között, kapjanak más-más elnevezést egyazon település parkjai, negyedei és utcái, ne használják névadásra élő személyek nevét, a hazai vagy nemzetközi történelmi és politikai eseményekkel vagy személyiségekkel kapcsolatos elnevezések során legyen összhang ezek és az elnevezés tárgyának fontossága között.

A kommunista időszakban a tartományi, illetve megyei néptanácsok gyakorlatilag a végrehajtó szerv szerepét játszották. Mind az utcanévadásnál, mind a névváltoztatásoknál az RKP propagandaosztálya volt az ideológiai hangadó. Itt dőlt el minden egyes alkalommal, melyik utca milyen nevet viselhet. Négy évtizeden keresztül a központilag irányított nemzeti-kommunista ideológia és a politikai megfontolások függvénye volt e kérdés is.

Az 1989 decemberi változás után többek között módosult az utcanévadás szabályozása is. A 100/1990-es törvényerejű rendelet e feladattal a prefektúrákat és Bukarest főváros polgármesteri hivatalát ruházta fel.²⁶ A névadási és névváltoztatási teendők végzésére e hatóságok mellé 7-9 személyből álló bizott-

ságok felállítását irányozza elő. A bizottság tagjai a történelem, néprajz, földrajz, a nyelvészet és művészet vagy más téren tevékenykedő szakemberek lehetnek. Előírja azt is, hogy azokban a megyékben, ahol más nemzetiségűek is élnek, azok képviselői is részt vesznek a bizottságok tevékenységében. A bizottságok feladata az e téren benyújtott javaslatok elemzése, valamint saját kezdeményezésből történő elnevezések és névváltoztatások benyújtása. A törvényerejű rendelet előírja: „*Ez alkalommal a román elnevezések mellett tekintettel lesznek a nemzeti kisebbségek nyelvén történő hagyományos elnevezésekre is.*”²⁷ Sajnos, a megfogalmazás túl általános. Többféleképpen is értelmezhető, és alkalmazása alól kibúvókat biztosít a kisebbségi elvárásokkal szemben megnyilvánuló türelmetlenek számára, amint ezt Marosvásárhely 1990 utáni példája is igazolja.

UTCAELNEVEZÉSEK

Évszázadokon keresztül az utcanévadás a lakosság által használt utca, köz, tér megnevezésekből állott. Egy-egy utca neve hosszabb időszak alatt alakult ki. Első megnevezésként rendszerint több szóból álló körülírás takart egy utcanevet jelentő fogalmat. Számtalan adat tanúskodik erről még a XVIII. században is. A *Szent Miklós Uttzára menő Sikátor* a mai Bolyai utcát jelölte 1575-ben, a *Collegium háta megett le menő Nagy Köz* 1759-ben szintén azt, a *Barom vásárra ki menő köz* 1757-ben, vagy *Barom vásárra fel járó közönséges ország uttya* 1801-ben a mai Lupény utca neve volt, a *Borju mezőre ki járó köz* 1780-ban a későbbi Jókai utcával azonos stb. Ebben az időben a megnevezés szervesen kötődött a megnevezetthez. A Fazakas utcában fazekasok laktak, a Szabó közben szabók, a Hajós köz a tutajosok találkozóhelye volt, a Szentmiklós utcában állott egykor a rég elpusztult szent Miklósról elnevezett templom. A Sáros utca sáros volta miatt kapta e jelzót. Több utca elnevezése az út irányát mutatja, vagyis azt, hogy hova visz. A Szentkirály utca nem a szent királyról kapta nevét, hanem arra utal, hogy Szentkirály faluba tart. A Szentgyörgy utca Marosszentgyörgyre, a Malom utca a Maroson található malomhoz, a Kálvária a katolikus temetőbe, a Kórház utca a kórházhoz, a Temető utca a temetőhöz, a Dinnyeföld utca a dinnyeföldekre, a Bornyúmező utca a borjúlegelőre, az Oláhtemplom utca a román templomhoz vitt. A Tyúkszar, Tyúkszer, Tyúk-sor utca a baromfipiacra utal, a Gatyaszár utca pedig bizonyosan nadrághoz hasonló kétágú közút volt, a Térjmeg pedig zsákutca, a Poklos utca neve a Poklos patakra utal, de lehet, hogy büzlő, ragadós, szurkos földhöz kötődik.

A hivatalos utcaelnevezések Marosvásárhelyen időben visszanyúlnak 1860-ig. Igaz ugyan, hogy Vigh Károly, a város helyneveinek kutatója és feldolgozója hivatalos elnevezésének tartja a jóval korábbi keletkezésű Rózsa és Közép-Régibaromvásár nevű utcákat is, állítása azonban csak feltételezés, mely bizonyításra szorul.²⁸ Az utcaelnevezéseknél a névadók érzelmi vagy racionális beállítottsága mellett a kor szelleme, az uralkodó politikai vonal bizonyult leginkább mérvadónak. Az 1918 előtti időszakban az akkor majdnem teljes egészében magyar lakosságú város utcái magyar utcaneveket viseltek. A hivatalos elnevezések is sajátos magyar helynevek (Vár tér, Könyök, Gát, Bereg stb.) vagy magyar személyiségnevek voltak. Találunk közöttük politikusokat, írókat, művészeket, a magyar múlt kimagasló alakjait.

A hivatalos utcaelnevezések sorát a főter és az Ebhát nevének megváltoztatása nyitja meg. 1860. szeptember 12-én döntött efelől a város képviselőtestülete. „*Meghatározza a' Képviseleti Testület, – szól a határozat – hogy a' Poklos utzában létező nagyobb piatzi szép hely a' benne lévő séta (!) zöld fás kerített sorral együtt Széchenyi térnek, az Ebhát Kazintzi utzának hivassék – régebbi terveik következtül azt is, hogy az utzákat mutató pléhekre csak a' rendes Magyar nevezetek írassanak, mi nem sokára ezután pontoson végre is hajtatott.*”²⁹ [1849 után az utcátáblák nyelve német volt, ennek hatálytalanítását és magyarra cserélését határozta el a város.] Eredetileg Kazinczy Ferenc születésének századik (1859) évfordulója alkalmából szándékozták róla elnevezni a nem éppen jó hangzású Ebhátat, amely utcában 1816-ban egy alkalommal megszállt. Ez végül is egy évvel később, 1860-ban teljesült be, ekkor azonban a nemzet nagy halottja, Széchenyi István nevét is megörökítette a város, a mai Rózsák tere felső felét róla nevezte el.

A következő névváltoztatás 1868-ban volt. Ekkor a Poklos utca Deák Ferenc nevét kapta, a Poklos negyed pedig a Deák Ferenc negyedét.³⁰ 1882-ben a szabályozás és kiépítés alatt álló Nagy közt neveztek el Bolyai utcának. Lázár Ádám képviselő indítványozta, „*hogy ezen városon az ugynevezett «Nagyköz», melynek elején fekszik a néhai hírneves ev. ref. tanár Bolyai Farkas által lakott ház, maradandóbb emlékül jövőre Bolyai utcának neveztessek el, illetve ily czímtáblával, a közadakozásból állítandó emlékkő és emléktábla ünnepélyes leleplezésével egyidejűleg szintén ünnepélyesen láttassék el.*”³¹ Az indítványt a közgyűlés elfogadta, a Bolyai házra való emléktábla elhelyezésével együtt.

1887-ben egy sor új utca kapott hivatalos nevet, mint a Fürdő, Fogház, Belső-kutas, Külső-kutas, Alsó, Kis, Vár, Templom, Felsővasúti, Sörház, Iskola, Tábor, Új és az Alsó vasúti utca, a Vár tér, és ugyancsak ekkor keresztelik át a Kissáros utcát Petőfi utcára, a Sáros utcát Eötvösre, a Fazakast Borsos Tamásra, a Dinnyeföld utcát pedig Kör utcára.³²

1893-ban a Jókai-jubileumot szervező marosvásárhelyi bizottság utcát akart elnevezni a legnagyobb élő magyar íróról. Javaslatukat a városi törvényhatósági bizottság közgyűlése elé vitték. Itt a későbbi polgármester, Bernády György javaslatára nemcsak Jókairól, hanem négy kimagasló magyar szemé-

lyiségről neveztek el utcákat. A Rózsa utca kapta a Jókai nevet, a Hajós utca a Baross Gáborét, akinek a támogatásával ebben az utcában épült fel az iparmúzeum. A Nagyszentkirály utca Kossuth Lajos (a város első díszpolgára) utca, a Kisszentkirály pedig az Arany János lett.³³

A múlt század végére új utcák megnyitása, illetve névadása válik elkerülhetetlenné. 1900-ban 35 új utca kap nevet. Ezek közül kettő az 1887. évben is szerepelt. Valószínűleg akkor nem nyitották meg azokat. A 33 utcanev közül 20 helyi sajátosságra utal: Árok, Berek, Gát, Híd, Holtmaros, Könyök, Mező, Patak, Régi-kórház, Városmajor vagy a Bodoni, Hídvég, Remeteszeg, Szabadi utca, Vár köz stb. Ekkor kap nevet az Aranka György, Álmos, Szent László, Mentovich Ferenc, Bethlen Gábor, Rákóczi Ferenc, Teleki Mihály, Dósa Elek, Wesselényi Miklós, Kemény Zsigmond, Mikó Imre, Tompa Mihály utca, a Bem és a Mátyás király tér.³⁴

Az 1907-es (24) és 1909-es (6) utcanevek egy kivétellel (Székelyfalu utca) mind személyiségnevek: magyar királyok (István), erdélyi fejedelmek (Báthory István, Bocskai István), hadvezérek (Hunyadi János, Kinizsi Pál, Zrínyi Miklós), aradi vértanúk (Damjanich, Kiss Ernő), más politikai személyiségek (Pázmány Péter, József nádor, gr. Batthyány Lajos, Vasvári Pál, Irányi Dániel), írók, művészek (Csokonai Vitéz Mihály, Erkel Ferenc, Kisfaludy Károly, br. Jósika Miklós, Mikes Kelemen, Tinódi Lantos Sebestyén, Vörösmarty Mihály, Mikszáth Kálmán), vagy helyi nevezetességek (Fogarasi Papp József, Köteles Sámuel, dr. Knöpfler Vilmos, Petelei István).³⁵

1910-ben 46 új utca kapott nevet. Ezek közül 36 személynév, főként történelmi nevek: Árpád, Attila, Csaba, Lehel, Előd, IV. Béla, Lajos király, továbbá: gr. Andrássy Gyula, Bajza József, Barcsai Ákos, Bercsényi Miklós, Berzsényi Dániel, Bezerédj Imre, Bem József (utca), Bihari János, Czuczor Gergely, Dessewffy Arisztid, Dugonich Titusz, Frangepán Ferenc, Gábor Áron, Kapisztrán János, Katona József, Kölcsey Ferenc, Körösi Csoma Sándor, Lázár Vilmos, Leiningen Károly, Liszt Ferenc, Madách Imre, Munkácsy Mihály, Nádasdy Ferenc, Szigligeti Ede, Szondi György, Zichy Mihály, Thököly Imre, Tisza Kálmán (út és tér), Toldy Ferenc vagy Vas Gereben. A helyi jellegű nevek sorában találjuk a Vértanúk útját, Nagyerdő útját, Cukorgyári utat, Hajnal, Hangya, Kápolna, Mérleg, Munkás és Sziget utcákat és a Vár közt. Ezekon kívül lett még Hungária és Szent János út.³⁶ Ami elgondolkoztató, hogy a nagy nevek zömmel jelentéktelen kicsi utcácskákat jelöltek.

1918-ban 24 új utca nyílt. Ezek közül csak a Rákóczi-lépcső visel személynévet (a Rákóczi utcára vitt). Egyébként mind „semleges” név: Ár, Bíró, Bokor, Bolgár, Búza, Föld, Hegy, Hold, Huszár, Maros, Nap, Német, Pipacs, Rét, Rozs, Szív, Szövetség, Török, Tüzér, Vadász, Vető, Virág, Víz, Zöld utca.³⁷

Erdélynek a román királysághoz való kerülésével az utcaneveket megváltoztatták Marosvásárhelyen is. Az utcajelző táblákat az új hatalom csak román nyelven tüntette fel. A román minisztertanács 1920. július 9-i határozatának végrehajtását elodázták. Felsőbb utasításra, a város főispánja 1921 decembere

és 1922 márciusa között háromszor is felszólította a polgármesteri hivatalt a kétnyelvű utcanévlajstrom-javaslat felterjesztésére. A kérdés megoldására a városi tanács egy háromtagú bizottságot nevezett ki. A bizottság tagjai dr. Hajdú István, Kovács Elek és Orbán Balázs tanácsstagok voltak, előadója pedig a város építési ügyosztályának vezetője.³⁸ A bizottság javaslatait 1922 márciusában elkészítette és megerősítés végett a főispáni hivatalon keresztül felterjesztette a belügyminisztériumhoz. Az eljárás gyakorlatba ültetéséről több adattal nem rendelkezünk. Az utólagos adatok arra utalnak, hogy a kétnyelvű utcátáblák használatának gyakorlatba ültetésére nem került sor. A város új vezetősége az utcanévadásra vonatkozó, 1920-21-ben kapott utasításoknak csak az első részét alkalmazta. A kétnyelvű táblák elhelyezését, amelyeken a régi neveknek is szerepelniük kellett volna, önhatalmúlag elszabotálta. Ezt a magatartást dr. Ioan Cozma, a polgármesteri hivatal egyik osztályvezetője 1932-ben ekként magyarázta: „a román nyelvű táblák kitételével 1919-1920-ban Marosvásárhely város Tanácsa látható jelben fejezte ki a román állam fennhatóságát és szuverenitását”.³⁹ Az 1923-ban elfogadott alkotmány életbelépte után pedig az e téren kifejtett próbálkozásokat az alkotmányra hivatkozva utasították el.

Az 1919 novemberében elkezdett és az 1920-ban megejtett román utcanévadás során a város akkori 178 utcája mind új nevet kapott.⁴⁰ A magyar személynévek nagy részét átcserélték román személynévekre, a helyi jellegű neveket részben lefordították, részben átköltötték. Egyes utcákat összevontak. A Szántó és Teleki utcából Agricultorilor (Földműves) lett, a IV. Béla, Lajos király utcából és a Mátyás király térből Cuza Vodă, a Bolyai és Gecse Dánielből Ștefan cel Mare, a Kossuth és Híd utcából Călărașilor (Lovasság), a Szentgyörgy és Lavotta utcából Sf. Gheorghe, a Klastrom, Hunyadi, Kapisztrán utcából és az István király útból Mihai Viteazul. Az így kialakult 169 utcából és térből 69 román személynévét (kettő megtartotta nevét fordításban: Liszt Ferenc – Francisc Liszt, Kálvin tér – P-ța Calvin), négy romániai városnevet, három pedig történelmi országrészek nevét kapta. A többi közül 49 helyi nevet lefordítottak románra (Búza – Grâului, Berek – Tufișului, Belső-kutas – Izvorului, Bodonhegyi – Dealul Budiului, Csillag köz – Pasajul Stelelor, Föld – Ogorului, Gát – Zăgazului stb.). A többinek a régihez semmi téren sem kapcsolódó nevet adtak. Így a személynévek közül az Aranka utcából Rândunicei (Fecske) lett, az Álmosból Somnului (Harcsa), Barcsaiból Azilului (Menhely), Bezerédből Vânătorilor (Vadász), Bihari Jánosból Moșilor (Mócok), Csabából Ciobanului (Juhász), Deák Ferenc térből P-ța Unirei (Egyesülés tér), Erzsébet királyné utcából Primăriei (Városháza), Ferenc József utcából Prefecturii (Prefektúra vagy Megyefőnökség), Irányi Dánielből Suceava (Szucsáva), Kossuthból Călărașilor (Lovasság), Körösi Csoma Sándorból Legionarilor (Legionárius), Mikó Imréről Gării (Állomás), Peteleiből Tâmplarilor (Asztalos) stb. A történelmi személynévek között találjuk a Decebal, Traian, Mihai Viteazul, Dimitrie Cantemir, Ștefan cel Mare, Cuza Vodă uralkodók neveit, a román nemzeti egység megteremtőit, írókét, költőkét.

1930-ban a népszámlálás előkészítése során ellenőrizték az utcahálózat nyilvántartását, és 50 névtelen utcát vettek számba. Ezeket ideiglenesen I – L-ig terjedő római számokkal látták el. 1931. március 11-én a költségvetés megvitatásakor Benkő László tanácsos felveti a kétnyelvű utcatáblák használatának kérdését, és javasolja az erre fordítandó kiadásoknak a költségvetésbe foglalását. A javaslat ellen Ștefan Rusu ortodox esperes tiltakozik, főérvként felhozva, hogy Marosvásárhelyen régen is egynyelvű feliratok voltak, ezért most is azoknak kell lenniük. Más városokban, ahol kétnyelvű feliratok vannak, a magyar időben is kétnyelvűek voltak. A magyar többségű tanács megszavazta a kétnyelvű utcatáblák felszerelésére szóló kiadásoknak a költségvetésbe foglalását. A határozat ellen Rusu a kolozsvári helyi revíziós bizottsághoz folyamodott, amely azon a címen, hogy a tanács napirendi pontjai között e kérdés nem szerepelt, a határozatot megsemmisítette. Benkőnek a kolozsvári revíziós bizottság végzése ellen benyújtott fellebbezését a központi revíziós bizottság elutasította.⁴¹

Közben, 1931 júniusában a községi (és városi) tanácsokat, mint képviseleti szervezetet felszámolták. Helyettük 1932 végéig szűk körű ideiglenes bizottságok működtek. A marosvásárhelyi ideiglenes bizottság (1931. december 8. és 1932. október 25. között működött) a névtelen utcák kérdésének megoldására 1932. január 5-én kinevezi az utcanévadó bizottságot. Ennek tagjai lettek: Elie Câmpeanu görög katolikus esperes, elnök, Nicolae Sulică tanár, Radó Sándor mérnök, polgármester-helyettes, Szígyártó Gábor és dr. Grigore Ursache mint tagok, Metz Ervin mérnök, előadó, Nyárády Gábor, szaktanácsadó és Maximilian Teban, titkárként.⁴² Nem sokkal a bizottság megalakulása után Sulică tanár benyújtja javaslatát. 1932. február 12-én Radó Sándor külön véleményt terjeszt elő. Előbb észrevételeket tesz a Sulică által javasolt egyes utcanevekkel kapcsolatosan. Követendő elvként felveti, hogy azok a lakosság közti megértés és barátság eszméjének terjesztését kell szolgálni, és „*ne vegyük körül magunkat az egymást elválasztó emlékekkel. [...] Nem kötelező a felnőtt közönséget minduntalan arra figyelmeztetni, hogy a múltban itt nem mindig volt egyetértés és béke*”.⁴³ Ezért például a „Canceliștilor români” (Román joggyakorlók) utcanév helyett a „Béke utcát” részesíti előnyben. Javasolja a román-magyar művelődési közeledésre vonatkozó nevek elsődleges használatát a történelmi visszaemlékezések helyett. Azt is, hogy a történelmi és kulturális kapcsolatokra vonatkozó nevek használatánál tartsák szem előtt a különböző nyelvet képviselő lakosság számarányát, hogy az államnyelv mellett a könnyebb tájékozódás érdekében az utcatáblákon a neveket tüntessék fel kisebbségi nyelven is, és ne csak az új utcák kapjanak kétnyelvű elnevezést, hanem minden utca és tér. A kétnyelvűsége vonatkozó javaslatát az 1920. évi 71-es kormányrendeletre és a Minisztertanács 1871/1920-as utasítására, valamint Nagyszében város gyakorlatára alapozta. (Ez utóbbi számára a kolozsvári helyi revíziós bizottság jóváhagyta a háromnyelvű utcanévtáblák használatát.) Ugyanakkor utalt a város magyar lakosságának lelki megnyugtatására és lojalitására

nak elismerésére is.⁴⁴ Radó, észrevételeivel és elvi javasolataival együtt benyújtotta a kétnyelvű utcalajstrom-tervezetet. Ez alkalommal a 71 román személyiség mellett 29 magyar is helyet kapott (ez mindenképpen több, mint az 1997-ben található 18). Kettős nevet kaptak a névtelen utcák is. Ezek között csak egy (Marele Voievod Mihai) volt személyiségnev.

A kétnyelvű feliratok kérdése a továbbiakban elhúzódó vita tárgyát képezte. A város ideiglenes bizottsága 1932. május 20-i határozatával elvetette Radó javaslatait, és az egynyelvű utcanevek használata mellett döntött. A határozatot az ideiglenes (ún. „interimar”) bizottság magyar tagjai (Radó Sándor, Szígyártó Gábor és Tóthfalusi József) 1932. május 27-én megfellebbezték. A fellebbezést a polgármesteri hivatal június 23-án továbbította a kolozsvári helyi revíziós bizottsághoz, az irat elutasítását kérő észrevételekkel. A polgármesteri hivatal képviselője dr. Ioan Cosma, a közigazgatási ügyosztály főnöke volt. Tizenöt pontban foglalta össze a helyhatóság jellemző szemléletét, akkori tipikus álláspontját. Mindjárt az elején Cosma leszögezte, hogy 1919-1920-ban a városi tanács a román nyelvű utcatáblák feltevésével „látható jelként” fejezte ki a román állam fennhatóságát és szuverenitását. Ezt az akkori törvényes rendelkezések szellemében tette, a magyar közjog előírásainak megfelelő egynyelvűség elvét alkalmazva. A továbbiakban kifejtette, hogy a Kormányzó Tanács és a Minisztertanács 1920-as rendelkezéseit a pillanatnyi körülmények diktálták, de azok nélkülözték a törvényes alapot. Nem is alkalmazták a gyakorlatban, így érvényüket veszítették; az alkotmány minden, az alaptörvénnyel ellentétes rendelkezést hatálytalanított, az 1919-20-as rendelkezések pedig ezek közé tartoznak; az 1929-es helyi közigazgatást szabályozó törvény előírásait is kizárólag csak az alkotmány szellemében lehet alkalmazni, ami kizárja a kétnyelvűséget. Beterjesztésében hangsúlyozta, hogy a fellebbezés nyílt kihívás nemcsak az ország alkotmányos előírásaival, hanem a román állam szuverén tekintélyével szemben is.⁴⁵

A kolozsvári revíziós bizottság 1932. szeptember 9-i 824. sz. végzésével a fellebbezést elutasította, mint megalapozatlant, azzal a megokolással, hogy az alkotmány szerint az ország hivatalos nyelve kizárólagosan a román; az utcák és terek a községek részei, ennek következtében jogi személyként kezelendők, és a hivatalos köztéri feliratok a román állam hatalmának és szuverenitásának látható jelei (szimbólumai), amelyek csak román nyelvűek lehetnek. De a fellebbezés elutasításának megokolására azt is felhozta, hogy az alkotmány 137. szakasza szerint annak előírásaival ellenkező törvények, rendeletek és szabályzatok – más szavakkal szólva, azok, amelyekre a fellebbezés alapozott – érvénytelenek.⁴⁶

A helyi revíziós bizottság határozatát Radó a központi revíziós bizottságnál megfellebbezte. A polgármesteri hivatal ügye bukaresti képviselőjével megbízta Alexandru Ceușan ügyvédet és képviselőt, akinek utóbb túlzó kiszállásdíj-követelését elutasította. Radó fellebbezésének a központi revíziós bizottság, amint az várható volt, az 1933. január 25-én hozott 17. sz. végzésével nem

adott helyet. Az elutasítást a bizottság három indokkal támasztotta alá, amelyek részben különböztek az alsó fokú szerv megokolásaitól: az alkotmány megjelenése előtt hozott rendelkezések nem tekinthetők közigazgatási jellegű törvényeknek vagy szabályoknak, és nem alkalmazhatók; semmilyen közigazgatási törvény vagy rendelkezés nem kötelezi a helyi közigazgatási önkormányzatokat, hogy a hivatalos államnyelv mellett más nyelvet is használjanak az utca-elnevezéseknél; és végül annak elfogadása vagy elvetése, hogy a román nyelvű felirat alatt az elnevezést a nemzeti kisebbség nyelvén is feltüntessék, célszerűség és megítélés kérdése, és minden egyes helyi közigazgatási önkormányzat hatáskörébe és jogai közé tartozik. Következésképpen, mivel a fellebbezés tárgyát képező határozatot a helyi önkormányzat hozta, annak megváltoztatására nincs ok.⁴⁷

1934. február 7-én az időközben visszaállított ideiglenes bizottság a 2 603. sz. végzéssel 52 névtelen utcát nevez el, 22-nek pedig megváltoztatja régebbi nevét.⁴⁸ Az új utcanevek közül 40 román személynév volt, a megváltoztatott 22-ből is 18 hasonlóképpen. Az új nevek: Petru Mușat, Emanoil Gojdu, Timotei Cipariu, Petru Șchiopul, Bogdan Vodă, Doamna Milita, Ioan Pop Florentin, Popa Balint, Ion Vidu, Împăratul Ioniță, Banul Udrea stb. Csupa Marosvásárhelyhez nem kötődő név. A végzést ezúttal Muzsnay Károly támadta meg. Muzsnay fellebbezését a központi revíziós bizottság 17/1933. évi végzésének arra a megfogalmazására alapozta, hogy a kétnyelvű táblák használata a helyi önkormányzat hatáskörébe tartozik. Utalt arra, hogy 1931-ben a helyi tanács hozott ilyen értelmű határozatot, a magyar nyelvű feliratokat pedig a város lakosságának többségét kitevő magyar kisebbség igényli.⁴⁹

A fellebbezésre az ideiglenes bizottság csak 1934. december 1-jén válaszolt, miután már az utcanévadást, illetve névváltoztatási határozatot régen gyakorlatba ültették. A fellebbezés elutasítását kísérő irományban a tények elferdítésétől sem riadt vissza. Azt állította, hogy a fellebbezést a kitűzött határidő lejárta után nyújtották be (valójában az utolsó napon), a városi tanács sohasem hozott határozatot a kétnyelvű táblák ügyében, és erre nem is lehetett szükség, hiszen „a hivatalos statisztikák szerint nem felel meg a valóságnak, hogy Marosvásárhely lakosságának többsége magyar lenne”.⁵⁰ (Ezen cinikus állítás valótlanosságának bizonyítására csak a hivatalos statisztika adatait említjük meg. Az 1930-as népszámlálás szerint akkor Marosvásárhelyen 9 795 román, 22 387 magyar, 632 német, 181 orosz, 55 rutén, 18 szerb, 70 bolgár, 36 cseh, 9 lengyel, 4 828 zsidó, 2 görög, 3 albán, 26 örmény, 5 török, 400 cigány és 70 más nemzetiségű lakos élt.⁵¹) A revíziós bizottság válaszára már nem is volt szükség, mivel a fellebbezés mellőzésével és a revíziós bizottság megkerülésével a polgármesteri hivatal a 2603/1934-es utcanévadási határozatot 1934. március 9-én a belügyminisztériummal jóváhagyatta.⁵²

A bécsi döntés után ismét hivatalosították az 1919 előtti utcaneveket, a román közigazgatás alatt keletkezett utcáknak pedig új nevet adtak. Az utcanévadáskor átkeresztelésekre is sor került. A kor szellemének megfelelően ut-

cát nevezték el Horthyról (Szentgyörgy utca), Hitlerről (a későbbi Bolyaiak tere), Mussoliniról (Szentgyörgy tér) és gróf Csákyról (Régi-Baromvásár utca) is. Ebben a tárgykörben a város újból működő törvényhatósági bizottsága 1941. november 14-én döntött.⁵³ A határozat értelmében harminc utca kapott új nevet, kilencvennégy 1918-1940 között keletkezett utca pedig magyar nevet. Ilyenek voltak: Nagy Károly püspök tér, Kriza János, Tulipán, Regös, Petri Ádám, Tutaj, Dinnyeföld, Akácfa, Muskátli, Bodor Péter sor, Balaton, Fülemile, Radnóti, Ludasi, Róka, Forduló, Ács, Tündér, Alsóforduló, Sólyom, Téka stb.

1944 végén, a front átvonulása és a román közigazgatásnak a sérelmeket megtorló, bosszú fütötte túlkapásai miatt (Észak-Erdélyből történt visszavonása után) a szovjet felügyelet alatt működő helyi önkormányzat az utcanév időszerűsítések terén is elvégezte a helyzet kérte módosításokat. Megváltották a kompromittált neveket, másokat pedig a kor szelleméhez igazítottak. Így lett a Széchenyi térből Sztálin tér, dr. Bernády György utcából Panov utca, Teleki Mihály útból Malinovski út, Hitler térből Béke tér, Mussolini térből Churchill tér, Szántó utcából Dózsa György utca, Tisza Kálmán utcából Tudor Vladimirescu utca, Új utcából Martinovics utca, Zrínyi térből Roosevelt tér, Vasutas utcából Ilie Pintilie utca, a gr. Andrássy Gyula útból Szabadság útja, Kolozsvári körútból Ady Endre körút, a Cserei Mihály útból Zsidó vértanúk útja. Visszakapta régi nevét a Szentgyörgy és az Enescu utca.⁵⁴

Az 1945. május 17-i és a szeptember 14-i bukaresti belügyminisztériumi utasítások végrehajtására 1945. november 10-én a város utcanév-felülvizsgáló bizottságot nevez ki. Tagjai a Marosvásárhelyi Szakszervezeti Tanács és a Kommunisták Romániai Pártja Maros-Torda vármegyei és marosvásárhelyi tagozata részéről özv. Salamon Ernőné, az Ekés Front részéről Oltean Alexandru, Csupor Lajos, a marosvásárhelyi rendőrség főnöke, Metz Ervin, a városi műszaki ügyosztály vezetője és Vigh Károly, a városi könyvtár vezetője.⁵⁵ Az érdembeli munka Vigh Károly nevéhez fűződik. Vigh 176 utcanév megtartását, a többinek módosítását javasolta, személy- és helyi neveket vegyesen. Mértéktartó, főként a művelődési élethez kötődő magyar és román személyiségneveket előnyben részesítő javaslatait, valamint a kétnyelvűeket is elfogadták. Az utóbbiak esetében tekintetbe vette az 1940 előtti gyakorlatot is (pl. Székelyfalu utca Str. Secuilor, Rózsa köz Pasajul Rozelor stb.).

A polgármester 1946 májusában jóváhagyta Marosvásárhely új utcanévtárát. Ekkor változott meg összesen 97 utca neve. Az Ajtay Mihály utcából Líceum utca lett, Akácfából Fűzfa, Apafi Mihályból Andrei Mureșeanu, br. Apor Károlyból Caragiale, Attilából József Attila, Álmos utcából Coșbuc, Balatonból Kalapács, Besenyőből Benkő Károly, Bíró utcából Táncsics utca, Bocskai Istvánból Grigorescu, Csendőrből Bernát Andor stb. Három utca kétnevű lett: Gecse Dániel–Ștefan cel Mare, Jókai–Eminescu, Mikes Kelemen–Micu Clein utcák. Ezeket 1948-ban felsőbb utasításra egynevűekre módosították. Maradt a Ștefan cel Mare és az Eminescu, valamint a Mikes Kelemen.

1946-ban a Kisebbségi Statútum előírásainak szellemében, megvalósult a kétnyelvű utcanévhasználat Marosvásárhelyen. A polgármesteri határozat ki-mondta, hogy a nem személynevet viselő utcák nevei románul vagy magyarul, az illető nyelvek szellemében eszközölt lehetőleg szó szerinti fordításban használhatók a hatóságok előtt is.⁵⁶ Az ekkor elhatározott és kitett kétnyelvű utca-névtáblák egy része (mintegy 40-45 utcában) ma is a helyén található. A töb-bit, a feltűnőbb helyen kifüggesztetteket azóta egynyelvűvé változtatták.

1948. január 13-án a népszámlálás előkészítésére utcanév-ellenőrző bizott-ságot hoztak létre. A bizottság öt névtelen utcát talált. Javaslatára ezeknek nevet adtak, továbbá megszüntették a fennebb már említett kétneves utcákat, és egy pár esetben nevet cseréltek. A Churchill térből Köztársaság tér lett, a Carmen Sylvából Passionaria, a Királykút közből Hidegkút vagy Hidegforrás köze lett (mert a király nevet a monarchia megszüntetése után törölni kel-lett).⁵⁷ Ugyanaz év június 11-én megváltoztatták 39 utca nevét. A magyar sze-mélyiségnevek rovására megszorodtak a romániai és szovjet kommunista vezetőkről, és román személyiségekről elnevezett utcák. Ekkor jelentek meg az I. C. Frimu, Vasile Roaită, Fónagy János, Roza Luxemburg, Breiner Béla, Donca Simó, Filimon Sârbu, Karl Liebknecht, Szovjet Hősök, Lenin és Molotov nevek, a Malinovski marsall nevét pedig kiterjesztették a Szántó utcára is. Új-ból utcát neveztek el Mihai Viteazulról, Papiu Ilarianról, Eliade Rădulescuról, Nicolae Iorgáról, Nicolae Bălcescuról, Alexandru Vlahuțáról, Horeáról és Avram Iancuról.

1956-ban közigazgatásilag a város területe megnagyobbodott. Idecsatolták Meggyesfalvát. 1957-ben nevet adtak a meggyesfalvi negyedhez tartozó utcák-nak, az egykori falu utcáinak, a Fürst-telep, a Baraktábor és a Postarét utcái-nak is.⁵⁸

A Szovjetuniótól való függetlenedés az utcanévadásban is tükröződött. 1964-ben a Sztálin tér Rózsák tere lett, a Malinovski út Hosszú utca, a Molotov tér Unirii tér. 1964 elején névváltoztatás nyomán eltűnt az utcatáblákról egy sor hazai és nemzetközi kommunista neve. Ez történt a: Marx, Engels, Breiner Béla, Leonte Filipescu, Fónagy János, I. C. Frimu, Lazăr Grünberg, Constan-tin Ivănuș, Józsa Béla, Lázár Ödön, Paneth Ferenc, Vasile Roaită, Filimon Sârbu, Simó Géza, Donca Simó, Pavel Tcacenco, Iulius Fucik, Maxim Gorkij, Roza Luxemburg és a Salamon Ernő utcával. De hasonló sorsra jutottak ma-gyar személyiségnevek is, mint: Benedek Elek, Bem József (másodszor), Cso-konai Vitéz Mihály, Damjanich János, Eötvös József, Erkel Ferenc, Fadrusz János, József Attila, Kisfaludy Károly, Katona József, Kölcsey Ferenc, Mikes Kelemen, Móricz Zsigmond, Munkácsy Mihály, Mikszáth Kálmán és Petelei István. Helyüket romániai városok, folyók, hegyek, virágok neve vette át. Például: Aleea Carpați (Kárpátok sétány), Bucegi, Făgărașului (Fogarasi), Căli-manului (Kelemen-havasok), Bicazului (Békási), Jiului (Zsil), Nirajului (Nyá-rád). Cernei (Cserna), Arieșului (Aranyos), Oltului (Olt), Târnavei (Küküllő), Someșului (Szamos), Oituzului (Ojtozi), Tușnad (Tusnádi), Onești (Onyest),

Bradului (Brád város vagy Fenyő), Mărășesti, Parcul Harghita (Hargita park), vagy Nufărului (Tavirózsa), Liliacului (Orgona), Crinului (Liliom), Lavandei (Levendula) stb.⁵⁹

1965-ben megváltoztatták 76 utca nevét (de megjegyzendő, hogy a jelzőtáblák kifüggesztésére csak a következő év folyamán került sor). Ez tulajdonképpen a két évvel azelőtti akció folytatása volt. Egyszerre 43 magyar személyiség neve vált köddé. Köztük: Aranka György, Bod Péter, Csaba, Deák Farkas, Dósa Elek, Görgey Artúr, Göcsi Máté, Gyulai Pál, Irányi Dániel, Kemény Zsigmond, Kosztolányi Dezső, Knöpfler Vilmos, Kiss Ernő, Laskói Csókás Péter, Mikó Imre, Mentovich Ferenc, Szigligeti Ede, Szotyori József, Vas Gereben esett áldozatul a „homogenizálásnak”. Ugyanakkor más elnevezést kapott 12 aktuálisnak, vagyis az új politikai irányzatnak nem megfelelő román személynevet viselő útvonal: S. Bărnățiu, Brediceanu, Olga Banciuc, Cârlova, Costa Foru, I. Dragoș, Emanoil Gojdu, Ion Ghica, Petre Liciu, Stere, Urlățeanu és Vasile Pop. Ugyanakkor hat új utcának is nevet adtak. Az új nevek tárgyköre a két évvel azelőttihez hasonló.⁶⁰

1970-ben, a nagy árvíz alkalmával a Maros-hídnál életüket vesztett katonákról neveztek el egy csoport remeteszegi utcát. 1971-től az új városnegyedek építése új utcák nyitását igényelte. Ezért 1971 és 1985 között szinte évente sor került utcanévadásra.⁶¹ Az utcaelnevezések rendszerint tematikusak voltak. 1971-ben a Grădinarilor (Kertész) negyedben virágneveket használtak, pl. a Narciselor (Nárcisz), Panselutelor (Árvácska), Violetelor (Ibolya) és Mimozelor (Mimóza); Remeteszegen a növénytermesztéssel kapcsolatosakat: Trifoiului (Lóhere), Lucernei (Lucerna), Inului (Len), Fânului (Széna), Pajiștei (Pázsit) és Frunzișului (Lomb). A meggyesfalvi negyedben 1976-ban a Cislădie (Nagydisznód), Reșița (Resica), Hunedoara (Vajdahunyad) és más hasonló nevekkal találkozunk, 1990-ben az Unirii (Egyesülés) negyedben erdélyi, a román nemzeti egységért harcolók: Iosif Hodos, Vasile Goldiș, Gheorghe Pop de Băsești stb. nevével fémjelezték az új útvonalakat.

Az 1964 utáni utcanév-elnevezések magukon viselik a román túlfűtött nemzeti érzelmek elhatalmasodását. Csak román személyiségneveket használtak utcanévadásra. Két kivételt tettek, a román-magyar közeledésért munkálkodó Koós Ferenc, volt bukaresti református pap és író, valamint Simó Géza esetében. A magyar utcanévek java részét fokozatosan kicserélték, nem törődve a magyar többségű város sajátosságaival, tradícióival és elvárásaival. A magyar-ellenes beállítottság megnyilvánulása volt az 1986-os utcanévadás is. Ekkor tüntették el minden indoklás nélkül – feltételezhetően csak azért, mert azok sértették a város egyre szaporodó és magyarul nem tudó új lakosai otthonosság-érzetét – az Ady Endre, Kossuth Lajos, Kriza János, Vörösmarty Mihály és Táncsics Mihály nevét viselő utcák megjelölését.⁶²

1990-ben – már a változás után – kapott hivatalosan is nevet az a kilenc Unirea (Egyesülés) negyedbeli utca, amelyek elnevezésére az előkészületeket 1985-ben megtették, de a volt megyei néptanács megfeledkezett jóváhagyásukról.⁶³

Ma Marosvásárhely 408 utcája, tere, köze névadás szempontjából a következő képet mutatja: személynevű 77, földrajzi 98, természetrajzi 56, történelmi eseménnyel kapcsolatos név 27, helyi sajátosságokra utaló név 88, más 62.

A személyiségnevek közül 56 román, 18 magyar, kettő francia, egy orosz. A román személyiségnevek közül 29 történelmi (Ana Ipătescu, Avram Iancu, Nicolae Bălcescu, Dimitrie Cantemir, Cloșca, Crișan, Cuza Vodă, Horea, Iuliu Maniu, Mihail Kogălniceanu, Mihai Viteazul, Nicolae Iorga, Alexandru Papiu Ilarian, Gheorghe Șincai, Tudor Vladimescu stb.), kilenc katona (Ion Antonescu, Gheorghe Avramescu, Ion Dumitrache, Traian Moșoiu stb), két pap (Petru Maior, Andrei Șaguna), két művész (George Enescu, Nicolae Grigorescu), hat író (Ion Luca Caragiale, George Coșbuc, Ion Creangă, Barbu Delavrancea, Mihai Eminescu, Bogdan Petriceicu Hașdeu), három tudós (Victor Babeș, Gheorghe Marinescu, Henry Coandă) és két munkásmozgalmi vezető (Dobrogeanu Gherea, Ilie Pintilie), három pedig helyi nagyság (Emil A. Dandea, Aurel Filimon, Dr. Cornel Ciugudean).

A magyar nevek közül hat történelmi, illetve helyi személyiségnév (Bethlen Gábor, Budai Nagy Antal, Varga Katalin – Ecaterina Vargaként, Gábor Áron, Dózsa György – Gheorghe Doja-ként, Corvin Mátyás – Matei Corvin-ként), négy író, költő (Arany János, Koós Ferenc, Madách és Petőfi), két tudós (Bolyai, Körösi Csoma Sándor) és két zeneművész (Liszt Ferenc – Franz Liszt-ként és Bartók Béla) és négy helyi személyiség (Bernády György, Bodor Péter, Borsos Tamás, Köteles Sámuel). eltűnt az utcanévek sorából a helyi magyar személyiségek vagy a város életében szerepet játszóak egész sora. Ma már hiába keressük az Aranka György, Orbán Balázs, Bem József, Benkő Károly, Deák Farkas, Dósa Elek, Gecse Dániel, Teleki Sámuel, Kemény Zsigmond, Knöpfler Vilmos vagy Tolnai Lajos utcát vagy teret. Pedig az utcanévadás elveinek értelmében joggal elvárhatjuk ezek meglétét.

A földrajzi nevek Románia tájegységeit hozták városunkba. Ezek közül 21 folyónév, 43 város és fürdőhely neve, 20 hegységnevé, 7 földrajzi vagy történelmi tartomány neve, a többi a szomszédos településekre utal. A természetrajzi nevek közül 43 növénynév: virág, fa vagy fű; 13 állatnév. A történelmi eseményekre vonatkozóak részben vagy teljes egészében a román történelemhez kötődnek. Ezek körül négy megtörtént esemény idejét örökíti meg (1848., 1918. december elseje, 1989. december 22., December 30.), kilenc az esemény helyét (Bábolna, Vörös Grivica, Jilava, Mărășești, Mărăști, Padeș, Plevna, Posada, Sellemberk), a többi szimbolikus jellegű (Memorandum, Román Hősök, Köztársaság, Forradalom, Győzelem).

A réginek vagy helyi jellegűnek tekinthető utcák a teljes utcanévtár egynegyedét sem teszik ki. Ezeknek mintegy fele még mindig kétnyelvű feliratot visel. A félreesőbb helyeken ezek a táblák elkerülték az egynyelvűség fölött őrökődők figyelmét, és a helyükön maradtak. A sajátos Marosvásárhelyhez kötődő utcák csoportjába tartoznak az Apeductului (Víztelep), Apelor (Víz), Avas (Avas telep), Băilor (Fürdő), Bulgarilor (Bolgár), Câmpului (Mező), Ciocanului

(Kalapács), Cotitura de Jos (Alsóforduló), Elba, Fabrica de zahăr (Cukorgyári), Fabricilor (Gyár), Fântâni (Külső-kutas), Furnicilor (Hangya), Gării (Állomás), Ingustă (Keskeny), Insulei (Sziget), Izvorului (Belső-kutas), Izvorul Rece (Királykút), Lacului (Kerektó), Mică (Kis), Muncitorilor (Munkás), Pădurii (Nagyerdő), Podeni (Hídvég), Remetea (Remeteszeg), Rozelor (Rózsaköz), Somnului (Harcsa), Stelelor (Csillagköz), Șipotului (Csorgó), Trébely stb.

Az utcanévadás terén a teljes kizárólagosságra törekvés, csak a többségi nemzet szempontjait érvényesítő utcanévadó politika az 1989 decemberi hatalomváltás után megtorpant, de ténylegesen nem változott meg. Annak ellenére, hogy a 100/1990-es törvényerejű rendelet kedvező feltételeket szab a kisebbségek nyelvén való utcanév-használatnak, előírását még mindig nem sikerült érvényesíteni. A megyei bizottság a román veteránok és más nacionalista érzelmektől túlfűtött szervezetek javaslatait részesíti előnyben, aminek legékezebb példája, hogy a Marosvásárhelyhez semmivel sem kötődő, a nemzetközi bíróság által háborús bűnösnek elítélt Antonescu marsall utcát kaphattott. Az 1990-nel kezdődő időszakban kilenc új utca nyert nevet, ezek mind román történeti tárgyúak. Ugyanannyi nevét megváltoztatták, ezek közül kettő magyar volt, de csak az egyik kapott ismét magyar nevet (Bethlen Gábor a Bernát Andor helyett).

Az önkormányzat alkalmazása és a nemzeti kisebbségeknek az anyanyelv korlátlan használatát biztosító jogainak érvényesítése új megvilágításba helyezi az utcanévadási politikát is. Remélhető, hogy belátható időn belül Marosvásárhely mai utcanévtárának korrigálása és kétnyelvűsége valósággá válik.

Pál-Antal Sándor

Marosvásárhely, 1997. március 14.